

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 2 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Matkarimova Sadoqat Maqsudovna</i> SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV Hujjatlari saqlash va tadqiq qilishdagi xizmatlari	13-19
<i>Matyakubov Xamdam Xamidjanovich</i> MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR VA HAMKORLIK	20-24
<i>Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin</i> TURKISTONDA JADIDLARNING TA'LIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN	25-29
<i>Хуррамова Саодат Хабибовна</i> ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА	30-37
<i>To'uchiyeva Dilnoza Ikrom qizi</i> ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOYIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI	38-44
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> AYOLLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA- TADBIRLAR VA BU BORADA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	45-50
<i>Kanimkulov Olimjon, Xikmatova O'g'iloy</i> TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BO'LGAN TARIXI HAQIDA	51-54
<i>Tojiev Alisher Sultannazirovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI	55-60
<i>Bekbayev Bekjon</i> XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN	61-67
<i>Salayev Umrbek Kadambayevich</i> JANUBIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	68-71
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILAR IJTIMOYIY HAYOTINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	72-78
<i>Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi</i> ICHKI SAVDO QO'QON XONLIGI IQTISODIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876)	79-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Kazakov Olim Sabirovich</i> XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	85-89
---	-------

<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	90-98
<i>Alikulov Mehmonali Salahiddin o'g'li</i> QISHLOQ XO'JALIGIGA INVESTITSİYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XO'JALIGIGA YO'NALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI	99-106
<i>Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor</i> O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	107-113
<i>Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod</i> CHO'L-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LARI	114-121
<i>Aliyarov Olim Abdug'aparovich</i> MULKIY SOLIQQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	122-132
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	133-144
<i>Djumanov Saitmurod Alibekovich</i> MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	145-150
<i>Yariyev Sherzod Shukurjanovich</i> DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI	151-155
<i>Matkarimov Feruz Bekturdiyevich</i> MINTAQADA TO'QIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	156-160
<i>Xaydarova Durdona, To'xtayeva Moxinur</i> DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	161-166
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yusubov Jaloliddin Kadamovich</i> ABU NASR FOROBIYNING MA'NAVİY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIY IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI	167-175
<i>Nosirxo'jayeva Gulnora Abduqahhorovna</i> FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MA'NAVİY YUKSALISH MUAMMOLARI	176-179
<i>Xoliqov Yunus Ortiqovich</i> BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI	180-184
<i>Berdaliyeva Sevara</i> ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG"	185-191
<i>Parpiyev Muhammadjon Tolibovich</i> SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQISHINING IJTIMOYIY-FALSAFIY OMILLARI	192-197
<i>Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi</i> IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TA'LIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	198-202

<i>Ulug'murodov Elyor Saydulloevich</i> ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI	203-206
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING DIALEKTIK MAZMUNI	207-213
<i>Xasanov Boburjon Hakimovich</i> EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI	214-219
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT	220-225
<i>Ismoilov Maxammadixon</i> HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI	226-230
<i>Shokirov Murod Rustamovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI	231-234
<i>Hamroyev Saidjon Sanoyevich</i> YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOIIY ADOLATNING BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI	235-239
<i>Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li</i> ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI (TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI)	240-243
<i>Ulug'ov Jasur Nasirdinovich</i> INSON KAMOLOTI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI	244-249
<i>Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li</i> BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI QARASHLARI MISOLIDA	250-253
<i>Ibragimov Kudrat</i> XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI	254-260
<i>Oripov Axmadjon Muxammadjonovich</i> VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TALQINI	261-267
<i>Ibragimova Zulayxo Karimbayevna</i> RAHBAR AXLOQIIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI VA ASOSIY KOMPONENTLARI	268-274
<i>Abdullayev A'zam Abdiyevich</i> YOSHLARDA IJTIMOIIY-IQTISODIIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM XUSUSIYATLARI	275-281
<i>Ochilov Azimjon Tuxtamishovich</i> IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING TARQALISHI	282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Raxmanova Sarvinoz Alisherovna</i> SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	286-289
<i>Kaxarova Iroda Sidikovna</i> MODAL SO'ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH	290-296
<i>Babadjanova Nazokat Davronbekovna</i> "YUSUF VA ZULAYHO" DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI	297-302
<i>Sayidova Shakhriyozda Nasrulloevna</i> RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK "ULUG' SALTANAT"	303-308
<i>Hatamova Kamola Toshmurod qizi</i> TIJORAT HUIJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA	309-316
<i>Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna</i> TERMINOLOGIYANING O'ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O'RGANILISHI	317-321
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI	322-326
<i>Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich</i> PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES	327-331
<i>Xoshimova Oydina Shuxrat qizi</i> OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O'RNI VA RANGLAR IFODASI	332-338
<i>Babayeva Iroda</i> THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING	339-342
<i>Fozilov Odil Yuldashevich</i> USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE.....	343-346
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)	347-351
<i>Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna</i> TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI	352-357
<i>Xamidova Sayyora Nurmatovna</i> KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	358-363
<i>Mengboyev Azizbek Alijon o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI	364-368
<i>Hayitova Shohida Erkin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	369-373

<i>Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi</i> SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZEOLOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI	374-378
<i>Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich</i> MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY O'RGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY O'ZIGA XOSLIGI	379-385
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Muxitdinova Firюза</i> КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА	386-393
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	394-403
<i>Tulaganova Gulchexra, Nurilloev Shavkat</i> INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH	404-414
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI	415-419
<i>Obidov Tolibjon Avezxanovich</i> JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI	420-425
<i>Tuxtashev Sherzod Azimovich</i> JINOYAT ISHINI TO'XTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI	426-430
<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI	431-436
<i>Rahmatov Elyor Jumaboyevich</i> BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISHTIROKI	437-441
<i>Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIY TAJRIBASI	442-447
<i>Shermatov Nuriddin</i> RAQAMLI ERADA SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEKNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA	448-455
<i>Juraeva Asal</i> EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS	456-461
<i>Собиров Саидбек Махмудович</i> ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ	462-467
<i>Nurbayev Muzaffar Erkinovich</i> DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH	468-478

<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI	479-485
<i>Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR	486-491
<i>To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li</i> MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI	492-500
<i>Yusupov O'ktambov</i> KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI	501-509
<i>Murodxonov Muhammadnur</i> XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNINI	510-518
<i>Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса</i> МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	519-523
<i>Qudratillayev Xazratoli Zokirjon o'g'li</i> JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI	524-530
<i>Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li</i> SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI	531-536
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ	537-542
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI	543-547
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	548-554
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> 7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH	555-561
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	562-569

<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI	570-576
<i>Qodirov Azamat Muxriddinovich</i> IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA	577-582
<i>Тлеумуратова Абадан Бекбановна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ	583-585
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-592
<i>Mamaziyyayev Oblaberdi</i> OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI	593-598
<i>Isoqov Murod Madaminjonovich</i> YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOY KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY MODELLARI	599-605
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI	606-610
<i>Allayeva Hafiza Rustam qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI	611-614
<i>Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna</i> AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI	615-621
<i>Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI	622-625
<i>Elova Sitara Axmatkulovna</i> QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI	626-629

Received: 25 January 2025
Accepted: 1 February 2025
Published: 10 February 2025

Article / Original Paper

THE SPECIFIC FEATURES OF COMPLEX ITEMS, THEIR LEGAL AND PHILOSOPHICAL ESSENCE

Tukhtaev Uktamjon Zarifjon ugli

Lecturer of the Civil Law Department of
Tashkent State Law University
E-mail: tukhtaevuktamjon@gmail.com

Abstract. This article analyzes the concept of complex objects from the perspectives of civil law and philosophy. The study examines the distinctive features of complex objects, such as the absence of will, discreteness, and materiality, as well as their common characteristics with other objects of civil law. The research addresses the interconnectedness of complex objects and issues related to their legal regulation. Based on the experience of foreign countries, the possibilities of regulating complex objects in Uzbekistan's civil legislation are analyzed. This article is aimed at deepening the study of the theory of objects in civil law, improving the legal system, and developing new approaches for defining complex objects in national legislation.

Keywords: complex objects, absence of will, discreteness, materiality, objects of civil law, legal regulation.

MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI

To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li,

Toshkent davlat yuridik universiteti
Fuqarolik huquqi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada murakkab ashyolar tushunchasi fuqarolik huquqi va falsafiy nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Ishda murakkab ashyolarning o'ziga xos belgilari, xususan, iroda yo'qligi, diskretlik va moddiylik kabi jihatlar, shuningdek, ularning fuqarolik huquqi obyektlari bilan umumiy xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda murakkab ashyolarning o'zaro aloqadorlik xususiyatlari va ularning huquqiy tartibga solinishiga doir masalalar yoritiladi. Xorijiy davlatlar tajribasi asosida O'zbekiston fuqarolik qonunchiligida murakkab ashyolarni tartibga solish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Ushbu maqola fuqarolik huquqining obyektlar nazariyasini chuqurroq o'rganish, huquqiy tizimni takomillashtirish va milliy qonunchilikda murakkab ashyolarni aniqlash bo'yicha yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: murakkab ashyolar, iroda yo'qligi, diskretlik, moddiylik, fuqarolik huquqi obyektlari, huquqiy tartibga solish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N79>

Tadqiqot mavzusining dolzarbligi. Murakkab ashyolarni fuqarolik huquqi obyekti sifatida tadqiq qilish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy huquqiy tizimlar moddiy va nomoddiy obyektlarni tasniflashda ko'plab muammolarga duch kelmoqda. Ayniqsa, texnologik rivojlanish sharoitida murakkab tizimlar va obyektlarning (masalan, infratuzilmaviy majmualar, dasturiy ta'minot majmualari) huquqiy maqomini aniqlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Murakkab ashyolar masalasini o'rganish fuqarolik huquqining nazariy rivojlanishi va amaliy qo'llanilishi uchun yangi imkoniyatlar ochib beradi.

Murakkab ashyolar tushunchasi va uning huquqiy ahamiyati. Fuqarolik huquqida murakkab ashyolar bir nechta elementlardan iborat bo'lgan, lekin yagona iqtisodiy va huquqiy maqsadga xizmat qiladigan obyektlar sifatida talqin etiladi. Ushbu tushuncha Rim huquqida o'z aksini topgan bo'lib, unda ashyolarning huquqiy belgilari va ularning turli xil tasniflari haqida asosiy g'oyalar shakllantirilgan. Masalan, murakkab ashyolar umumiy bir funktsiyani bajarish uchun birlashtirilgan obyektlar majmuasi sifatida ko'rilgan (masalan, korxonalar, transport vositalari). Zamonaviy fuqarolik huquqida ushbu konsepsiya iqtisodiy va huquqiy amaliyotda keng qo'llaniladi. Murakkab ashyolarni to'g'ri tasniflash va huquqiy jihatdan tartibga solish mulk huquqlari, shartnomaviy majburiyatlar va boshqaruv masalalarida aniqlikni ta'minlaydi.

Maqolaning maqsadi va vazifalari. Ushbu maqola murakkab ashyolar tushunchasini tahlil qilish, ularning fuqarolik huquqidagi o'rnini va xususiyatlarini aniqlash, shuningdek, boshqa huquqiy obyektlar bilan o'xshashliklari va farqlarini ko'rsatishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi murakkab ashyolarni fuqarolik huquqi obyektlari sifatida aniq tasniflash, ularning moddiy va nomoddiy xususiyatlari hamda huquqiy rejimlarini yoritishdan iborat.

Murakkab ashyolar tushunchasi fuqarolik huquqida muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Ushbu tushuncha bir nechta elementlarning iqtisodiy va huquqiy jihatdan bir maqsadga xizmat qiladigan yagona obyekt sifatida ko'rilishini anglatadi. Murakkab ashyolar Rim huquqidan boshlab huquqiy tizimlarning bir qismi bo'lib kelgan va ularning tavsifi ko'p hollarda jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga moslashgan. Rim huquqida murakkab ashyolar, masalan, korxona yoki kema singari obyektlar, bir nechta qismlardan iborat bo'lsa-da, yagona iqtisodiy maqsadga erishish uchun birlashgan obyekt sifatida qaralgan. Ushbu yondashuv zamonaviy fuqarolik huquqida ham o'z o'rniga ega bo'lib, murakkab ashyolarni aniqlash va tartibga solish masalalarini muhim qiladi.

Murakkab ashyolarni o'rganish ashyoviy huquqlarni, mulk munosabatlarini va shartnomaviy majburiyatlarni tushunishda aniqlik kiritish uchun zarur. Bunday obyektlarni o'rganish nafaqat ularning moddiy tuzilishini, balki ularning iqtisodiy, huquqiy va falsafiy mohiyatini ham aniqlashni talab qiladi.

Fuqarolik huquqida murakkab ashyolarni ajratib ko'rsatish zarurati. Murakkab ashyolarni fuqarolik huquqida ajratib ko'rsatish bir necha sabablar bilan bog'liq:

Birinchidan, amaliy ahamiyat: murakkab ashyolar ko'pincha yirik iqtisodiy munosabatlarning obyektlari bo'lib, ular bilan bog'liq bo'lgan huquqlar va majburiyatlar aniq belgilanmagan holda huquqni qo'llash va amalga oshirish jarayonida muammolar yuzaga keltirishi mumkin. Masalan, korxona, transport vositalari yoki bino va infratuzilmalar bir necha qismlarni o'z ichiga oladi, lekin ular bir butun sifatida qaraladi.

Ikkinchidan, huquqiy aniqlik: murakkab ashyolarni tasniflash ularning huquqiy maqomini belgilashda aniqlikni ta'minlaydi. Bu esa mulk huquqi, majburiyat huquqi, xususan, shartnomaviy munosabatlar va javobgarlik masalalarida huquqiy noaniqliklarning oldini oladi. Misol uchun, murakkab ashyoni oldi-sotdi qilish bo'yicha shartnoma tuzishda ularni ajratish yoki birlashtirish masalasi hal qilinishi lozim.

Uchinchidan, tartibga solishning o'ziga xosligi: murakkab ashyolar odatda murakkab huquqiy rejimni talab qiladi, chunki ular bir nechta obyektlardan iborat bo'lsa ham, huquqiy munosabatlarda yagona obyekt sifatida qatnashadi. Masalan, korxona sotilganda uning barcha

moddiy va nomoddiy tarkibiy qismlari, shu jumladan intellektual mulk bilan bog'liq obyektlar, shartnomaviy va moliyaviy majburiyatlar birga o'tadi.

Murakkab ashyolar, fuqarolik huquqining obyektlari sifatida, boshqa huquqiy obyektlardan farqli ravishda bir qator umumiy xususiyatlarga ega. Ushbu xususiyatlar murakkab ashyolarning huquqiy mohiyatini va ulardan foydalanish qoidalarini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Xususan, H.Rahmonqulov fuqarolik huquqi obyekti sifatida murakkab ashyolarning bir qator belgilarini ajratib ko'rsatadi. Ko'rsatiladiki, murakkab ashyolar yaxlit bir butun ashyo sifatida quyidagi belgilari bilan ifodalanadi:

- murakkab ashyo turlicha, ya'ni o'z xususiyatlariga ko'ra bir-biridan farq qiladigan ashyolarni o'zida birlashtiradi;

murakkab ashyo turli yaxlit ashyolardan tashkil topgan bo'lib, bir butun ashyo sifatida foydalaniladi;

- ulardan qanday maqsadda foydalanish uchun mo'ljallangan bo'lishi, ashyolar yig'indisining mohiyati, ularning murakkab ashyo sifatida bir butun ashyo hisoblanishi bilan belgilanadi [15, 33-34-betlar].

Bundan tashqari, murakkab ashyoning boshqa xususiyatlari ham ajratib ko'rsatilgan:

- agar ular fuqarolik muomalasida erkin bo'lsa, meros, hadya qilish yoki boshqa huquqlarni o'tkazish yo'li bilan bir shaxsdan boshqa shaxsga erkin begonalashtirilishi yoki o'tkazilishi mumkin;
- muomalada cheklangan bo'lishi mumkin;
- qiymatga ega bo'la olishi, ya'ni ijtimoiy subyektning (jamiyatdagi individ, odamlar guruhi) ehtiyojlarini, istaklarini, manfaatlarini qondirish uchun obyekt bo'la olish xususiyatiga ega bo'lishi [16, 82-bet].

Fikrimizcha, murakkab ashyolarning alohida farqlovchi xususiyatlari tahlilga muhtoj va ishning asosiy qismida ushbu masala batafsil tadqiq etiladi.

Erk-iroda yo'qligi — murakkab ashyolarning fuqarolik huquqining boshqa obyektlari bilan umumiy birinchi belgisi. Odatda falsafashunos va huquqshunoslar tomonidan murakkab ashyolarning belgilari muhokama qilinishidan oldin murakkablik va ashyo to'g'risidagi umumiy tasavvurlarni o'rganib chiqilishi lozim bo'ladi. Har qanday fanda muayyan hodisalarning belgilari odatda ularning umumiy va o'ziga xos, ya'ni maxsus xususiyatlarga bo'linishi orqali tasniflanadi. Murakkab ashyolarda ham fuqarolik huquqining boshqa obyektlari singari bevosita murakkab ashyolarga xos bo'lgan o'ziga xos belgilar mujassamlashgan. Ushbu belgilarni tasniflash va izohlash keyingi tadqiq vazifasi sanaladi.

Umuman olganda, ushbu mezon huquq subyektlarini huquq obyektlaridan ajratish imkonini beradi. Rim huquqi bo'yicha klassik darsligida T. Maretsoll quyidagicha ta'kidlaydi: "Ashyo (*res*) — bu fazoda mavjud bo'lgan, lekin shaxsiyati yo'q bo'lgan har qanday ne'matdir" [9, 158-bet]. Shunga o'xshash ta'rifni D.I. Meyer ham biroz istisno keltirgan holda aytib o'tadi: "ashyo — bu huquq subyekti ahamiyatiga ega bo'lmagan predmet" [11, 153-bet]. Shaxs erk-irodaga ega bo'lish bilan tavsiflanadi — bu psixikaning shunday xususiyatiki, u o'z oldiga qo'ygan maqsadlarni va niyatlarini amalga oshirishga erishish qobiliyatiga ega.

Albatta, insonlar orasida irodaga to'la ega bo'lmagan shaxslar (masalan, ruhiy va aqliy kasal) mavjud, ammo bu ularning shaxs sifatidagi huquqiy xususiyatlarini yo'qotganligini anglatmaydi: muomala layoqati cheklangan yoki muomalaga layoqatsiz deb topilgan shaxslarning manfaatlarini ularning vasiylari yoki homiylari tomonidan himoya qilinadi

(Fuqarolik kodeksining 30 va 31-moddalari). Aniqroq qilib aytganda, bu holatda huquq layoqati “to’ldiriladi”. Zamonaviy fuqarolik qonunchiligida huquq layoqatidan to’liq mahrum qilish nazarda tutilmagan. Jismoniy shaxslarda bu ular tug’ilgan paytdan boshlab vujudga keladi va ularning o’limi bilan yakunlanadi (Fuqarolik kodeksining 17-moddasi, 2-qism). Qonun bilan belgilangan holatlar va tartibda faqat muomala layoqatning cheklanishi mumkin.

Odatda “inson” va “shaxs” tushunchalari huquq obyektlariga qarshi qo’yish maqsadida bir xil ma’noni anglatadigan bo’lib qoldi (bejizga ashyolar bugungi kunda insondan tashqaridagi moddiy dunyo predmetlari sifatida belgilanmaydi). Inson (faqatgina u erk-iroda qobiliyatiga ega) umuman fuqarolik huquqi obyekti va yoki ashyo sifatida tan olinmaydi. Bu holat shaxsning qadr-qimmatiga oid gumanitar g’oya rivojlanishining huquqiy natijasi bo’ldi, deb aytish mumkin¹. Biroq ushbu tamoyil hali juda yosh. 1807-yilda Buyuk Britaniyada “Qul savdosini bekor qilish to’g’risida”gi qonun² qabul qilinib, rasman qul savdosi taqiqlangan; AQShda esa 1865-yilda (Konstitutsiyaning XIII-tuzatishi bilan) qullik bekor qilingan. Bizga ma’lumki, Rim huquqida “inson” va “shaxs” tushunchalari farqlangan: qul ashyo, ya’ni *instrumentum vocale* (gapiruvchi vosita) hisoblangan [1, 86-bet]. Hatto o’sha davrda insonlar guruhlar: legionlar, xorlar, aktyorlar jamoalari ham ashyo sifatida ko’rilgan.

Ta’kidlash kerakki, “jonli – jonsiz” qarama-qarshiligi ushbu belgi uchun ahamiyatga ega emas. Ashyo jonli bo’lishi mumkin, lekin erk-irodaga ega emas, ya’ni shaxsiyat xususiyatlariga ega emas (masalan, hayvonlar mol-mulk sifatida ko’riladi — Fuqarolik kodeksining 93-moddasi).

Diskretlik — murakkab ashyolarning fuqarolik huquqi obyektlari bilan umumiy bo’lgan ikkinchi xususiyati. Zamonaviy sivilistikada diskretlik belgisining eng to’liq tavsifi V.A. Lapach tomonidan o’rganilgan [7, 140-155-betlar] va bu shubhasiz uning muallifligi ishining eng samarali natijalaridan sanaladi. Olimning ta’rifi bo’yicha **obyektning diskretligi** — bu uning “sifat jihatidan, shuningdek, jisimiy yoki hisobga olish nuqtai nazaridan aniq belgilanishi hamda boshqa barcha obyektlardan ajralib turishi”dir. Bu barcha fuqarolik huquqi obyektlarining umumiy belgisi hisoblanadi.

Ashyolardagi diskretlik (lotincha *discretus* – ajratilgan, uzilgan) avvalo fazoviy chegaralanish bilan ifodalanadi [2, 69-bet]. Dunyo o’zining asosiy mohiyatida u odatiy ko’plikdan ko’ra, o’zining xususiyatlari bilan “bo’linmas va ajralmas birlik”ni eslatadigan yagona ne’mat sifatida namoyon bo’ladi. Fazoviy cheklanganlik obyekti va muhitni (predmet va fon³) ajratishning zaruriy sharti hisoblanadi. Atrof-muhit (fon) cheksiz bo’lib, bu uning moddiy-fazoviy kontinuum⁴ sifatidagi fuqarolik huquqi obyekti bo’lgan ashyodan farq qiladi. Ajralish sohasi chegara hisoblanadi, u tufayli ashyo muhitdan ajralib chiqadi va o’zining moddiy tabiatini saqlab qolgan holda ifodalanadi. Ashyo chegaraga ega bo’lganligi sababli, u chekli hisoblanadi; cheklilik esa sifat belgisi bo’lib, ashyoning yaxlit va butunlik sifatida aniqligini anglatadi. Agar ashyolar chegaraga ega bo’lmasa, ular bir-biridan farqlanmaydi. Shu o’rinda Homunkulus va Mefistofel suhbatini (“*Faust*”) eslasak:

¹ 1948-yil 10-dekabrda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 4 va 6-moddalari // <https://constitution.uz/oz/pages/humanrights>

² “Slave Trade Abolition Bill”. Hansard (10-fevral 1807-yil). Tashrif buyurildi: 2024-yil 20-dekabr.

³ Predmet va muhit (fon) bir-biridan chegaralar orqali ajraladi. Ushbu chegaralar predmetning huquqiy aniqligini ta’minlaydi. Masalan, yer uchastkasining chegaralari uni atrofdagi tabiiy muhitdan ajratib turadi.

⁴ Moddiy-fazoviy kontinuum — bu fizik va falsafiy tushuncha bo’lib, u moddiy olamning uzluksiz va bo’linmas tuzilishini ifodalaydi. Bu tushuncha odatda fazo, vaqt va moddiy obyektlarning bir butunligi sifatida talqin qilinadi. Kontinuumda har qanday nuqta boshqa nuqtalar bilan bog’langan bo’lib, bu uzluksizlikni anglatadi.

“...Ashyolarning muqarrar teskari tomoni:

Tabiiy olam uchun koinot torlik qiladi¹,

Sun'iy obyektga esa yopiq fazo kerak!²...”

Ashyoning o'ziga xosligi aynan uning aniqligi belgilanadigan joydan boshlanadi. Buning uchun ashyo boshqa obyektlar bilan o'zaro aloqadan, atrofdagi moddiy muhitdan ajratilishi, uni “o'z holicha” ko'rish lozim.

Faylasuflarning ta'kidlashicha, amalda kuzatilayotgan butun moddiy olam diskret tarzda tuzilgan. Bunda obyektlar olamida hamma narsa o'zgaradi. Ya'ni moddiy muhitdagi predmetlarning sifat jihatidan o'zgarishi muntazam ravishda sodir bo'ladi. Ashyoning dialektik-huquqiy o'zgaruvchanligi shundaki, bir holatda u mustaqil qiymatga ega predmet sifatida namoyon bo'lsa, boshqa holatda umumiyroq obyektning tarkibiy qismi bo'lib qoladi, uchinchi holatda esa o'zi ko'plab mayda elementlarga bo'linib ketadi — ular ham qimmatli (kolleksiyadagi ayrim eksponatlar) yoki aksincha, hech kimga kerak bo'lmagan (kiyim parchalari) narsa bo'lishi mumkin. K.Prutkov ta'biri bilan aytganda, “shunday bir buyuk ne'mat yo'qki, undan ham buyukrog'i bo'lmasa; shunday kichik ne'mat yo'qki, undan ham kichikrog'i sig'masa” [13, 74-bet]. Bir qancha mustaqil ashylar sifat jihatidan yangi tuzilma — keyinchalik huquqlarning yagona obyekti sifatida mavjud bo'ladigan majmua (murakkab ashyo)ga birlashtirilishi mumkin. Fuqarolik muomalasida telefonning ekran oynasi nafaqat alohida buyum (mahsulot, tovar) sifatida, balki telefonning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida ham tasniflanishi mumkin. Masalan, telefonning **ekran oynasi** nafaqat mustaqil komponent, balki **sensorli displeyning** ajralmas qismi sifatida talqin qilinishi mumkin. Shu kabi boshqa qismlar, masalan, **kamera moduli**, **batareya** yoki **protsessor** ham alohida qismlar bo'lishi bilan birga, telefonning to'liq ishlashi uchun zarur tarkibiy qismlardir. Shu tariqa, yuqoriga qarab: sensorli displey – telefonning bir qismi, telefon esa mulkiy majmua sifatidagi korporativ aktivlarning bir qismi sifatida ko'rilishi mumkin.

O'z vaqtida rim huquqshunosi Pavel bu uzluksizlikni quyidagicha izohlagan: “...agar inventarizatsiya ro'yxatiga qozon kiritilsa, u holda qozonga suv quyish uchun ishlatiladigan ko'zalar ham xuddi shu toifaga kiradi va keyin cheksizlikka qadar har bir dastlabki predmet orqasidan u bilan bog'liq bo'lgan keyingisi paydo bo'ladi” [4, 103-bet].

Real obyektlar ko'pincha o'z tarkibida ular bilan bog'liq bo'lgan boshqa obyektlarni o'z ichiga olgan holda namoyon bo'ladi [6, 19-20-betlar]. Ular yo'q qilinadi va qaytadan yaratiladi, ularning iqtisodiy va madaniy qiymati turli davrlarda ko'tarilish va pasayishlarni boshdan kechiradi. Ashyolarning huquqiy olami — bu ularni idrok etishning va natijada huquqiy tartibotning abadiy o'zgarishlaridir.

Diskretlik ashyoqa egalik qilish uchun muhim sanaladi, chunki egalik qilish bu ashyni doimo his qilish emas, balki unga o'zining shaxsiy (mutlaq) amaldagi hokimiyatini, ya'ni hukmronligini yoyish imkoniyatini anglab yetishdir. O'z vaqtida K.P. Pobedonostsev “huquqqa mos keladigan egalik moddiy chegaralari haqida aniq tasavvurga ega bo'lish zarurligini” aytib o'tgan [12, 211-bet] edi. Demak, ashvoviy huquq o'zining moddiy chegaralari

¹ “Tabiiy olam uchun koinot torlik qiladi” — bu tabiiy obyektlar, hodisa yoki jarayonlarning o'z mohiyati bilan keng qamrovli va cheksiz ekanligini anglatadi. Tabiat o'zining go'zalligi va murakkabligi bilan chegaralardan oshib ketadi, uni qamrab olish yoki cheklash mumkin emas.

² “Sun'iy obyektga esa yopiq fazo kerak” — bu esa inson tomonidan yaratilgan, ya'ni sun'iy obyektlar yoki tizimlarning doimo aniq belgilangan chegaralar va qoidalarga muhtoj ekanligini bildiradi. Sun'iy ne'mat o'z funksionalligi va mavjudligi uchun yopiq va boshqariladigan tuzilmani talab qiladi.

belgilanmaguncha, “mening mulkim tugab, seniki boshlanadigan tashqi chiziq aniq bo‘lmaguncha” o‘zining to‘liq aniqlik darajasiga erisha olmaydi.

Ko‘pincha shunday holatlar bo‘ladiki, ma‘lum predmetlarni yaqin masofadan his qilish, ko‘rish mumkin, masalan, kanaldagi suvni. Ammo, agar ularni aniq chegaralash, boshqa predmetlardan ajratish, tashqi dunyodan izolyatsiya qilish va individuallashtirishning imkoni bo‘lmasa, ularga nisbatan ashyo xususiyatini tan olishning mantig‘i yo‘q. Aksincha, balonda saqlanadigan tabiiy gaz yoki sisternadagi suv alohida, diskret obyektlar sifatida ashyo hisoblanadi.

D.I.Meyer faqat o‘ldirilgan yoki qafasga qamab qo‘yilgan qush insonning egalik obyekti, ya‘ni fuqarolik-huquqiy ma‘noda ashyo bo‘lishi mumkinligini ta‘kidlagan [11, 139-bet]. G.F.Dormidontovning fikriga ko‘ra, yovvoyi hayvon ustidan egalik huquqi unga tutish uchun qo‘yilgan to‘rga tushgan zahotiyoy vujudga keladi; daraxt yoki uning kovagida joylashgan asarlari uyasi faqat uyaga joylashtirilganidan keyingina egalikka o‘tadi [5, 63-bet]. Aksincha, yovvoyi hayvonlar, masalan, dengiz bioresurslari, tabiiy yashash muhitida bo‘lib, undan ajratilmagan bo‘lsa, xalqaro huquqqa muvofiq, hech kimning mulki hisoblanmaydi.

Murakkab ashylar fuqarolik huquqi obyektlari sifatida bir qancha xos belgilarga ega bo‘lib, ularning huquqiy tartibga solinishini aniqlashda ushbu belgilar muhim ahamiyatga ega. Ular ichida moddiylik va nomoddiy obyektlarning o‘ziga xos farqlari alohida o‘rinni egallaydi. Murakkab ashylarning fuqarolik huquqi obyektlari bilan umumiy belgilari bilan bir vaqtda, uning farqlovchi xususiyatlari ham mavjud.

Moddiylik — bu murakkab ashylarni boshqa ashylardan ajratib turuvchi birinchi umumiy belgi. Bu o‘rinda biz biz murakkab ashylarning boshqa ashylar bilan umumiy belgilariga e‘tibor qaratamiz, bu belgilar ashylarni fuqarolik huquqining boshqa obyektlaridan farqlashga imkon beradi. Ashylar odatda har doim moddiy predmetlar sifatida tushuniladi. Ammo sivilistikada bu tushunchaga nisbatan kengroq yondashuvni ham uchratish mumkin: ashylar sifatida nafaqat moddiy, ya‘ni jismoniy seziladigan predmetlar, balki nomoddiy ashylar ham e‘tirof etiladi.

Moddiylik belgisi, shuningdek, falsafiy ildizlarga ega. Aristotel va yunon faylasuflari olamni modda va shakl birligi sifatida ko‘rib, moddiy obyektlarni insonning kundalik ehtiyojlarini qondiruvchi asosiy ne‘matlar sifatida talqin qilishgan. Ushbu falsafiy qarashlar Rim huquqida huquqiy tamoyillar orqali mustahkamlangan. Rim huquqida “*res*” (ashyo) atamasi ikki xil ma‘noda ishlatilgan. Ushbu atama orqali moddiy predmetlar, shuningdek, huquqiy munosabatlar va mulkiy huquqlar ham belgilangan. Gay quyidagicha ta‘rif bergan: ba‘zi ashylar moddiy (*corporeal*), ba‘zilari esa nomoddiy (*incorporeal*) hisoblanadi. Moddiy ashylar – bular sezish mumkin bo‘lgan narsalar, masalan, yer uchastkasi, odam (qul), oltin, kumush va nihoyat, boshqa ko‘plab ne‘matlar. Nomoddiy ashylar – bular sezish mumkin bo‘lmagan ne‘matlar; masalan, huquqlarda mujassam bo‘lgan ashylar: meros, uzufrukt, majburiyatlar va boshqalar” [7, 143-bet].

Sitseron o‘zining yunon ustozlariga ergashib, mavjud bo‘lgan ashylar (*res quae sunt*) va idrok etiladigan ashylarni (*res quae intellegentur*) farqlagan. Xuddi shu ikki yoqlamalik institutsiyalar (*shaxs* – *ashyo* – *da‘vo*) tuzilishini ham shakllantirib, unda “ashylar” atamasi ham aniq fazoviy chegaralarga ega bo‘lgan alohida yuridik mustaqil moddiy ne‘matni, ham umuman xususiy huquq yoki fuqarolik protsessining har qanday obyekti (shu jumladan nomoddiy obyekt)ni, shuningdek, butun mulkiy majmuani ham o‘z ichiga olgan [3, 274-bet].

K.P. Pobedonostsevning ta'kidlashicha, rimliklarda nomoddiy ashyolar jismoniy mavjudlik xususiyatlariga ega bo'lmay, iqtisodiy jihatdan real bo'lib, faqat huquqiy tasavvur asosida mavjud bo'ladi".

Bugungi kunda bunday talqin chet el mamlakatlarida, ayniqsa, anglo-sakson huquq tizimi mamlakatlarida keng tarqalgan. Fikrlash mantig'i klassik Rim qarashlariga o'xshaydi: agar huquq begonalashtirilishi mumkin bo'lsa, u ham o'ziga xos turdagi ashyo hisoblanadi (*chose in action* – talab qilinadigan ashyo). U.Mattei buning sababini umumiy huquq mamlakatlari yuridik fanining tipologiya sohasidagi tadqiqotlarga kamroq e'tibor berishida deb hisoblaydi [10, 114,131-betlar]. Yaponiya Fuqarolik kodeksining 85-moddasida "ashyo" atamasi ostida moddiy ne'matlar tushuniladi¹. Portugaliya Fuqarolik kodeksining 202-moddasida (1966-yil 25-noyabrdagi Dekret-qonun) "huquqiy munosabatlarning obyekti bo'la oladigan har qanday ne'mat ashyo deb ataladi"². Fransiya, Italiya va Kanadaning Kvebek provinsiyasida ham "nomoddiy obyektlar" tushunchasidan foydalaniladi, bu tushuncha ostida mulk huquqidan tashqari barcha mulkiy huquqlar nazarda tutiladi. Xuddi shunday yondashuvni Latviya Fuqarolik kodeksining 841-moddasida ham ko'ramiz: "Ashyolar moddiy va nomoddiy bo'ladi. Nomoddiy ne'matlarga turli shaxsiy-nomulkiy huquqlar, mulk huquqi va majburiyatga oid huquqlar kiradi, chunki ular mulkning tarkibiy qismi hisoblanadi"³.

Boshqa davlatlar, asosan qit'a huquq tizimiga ega bo'lgan mamlakatlar, boshqacha yo'ldan bordilar. Ularning fuqarolik huquqida ashyolar faqat bir ma'noda – moddiy predmetlar sifatida tushuniladi. Masalan, Germaniya fuqarolik kodeksining 90-paragrafida aniq ko'rsatilgan bo'lib: "Qonun nuqtai nazaridan faqat moddiy predmetlargina ashyo deb e'tirof etiladi"⁴. Rossiya, Shveysariya, Niderlandiya, Ozarbayjon, Moldova, Ukraina, Estoniya va boshqa mamlakatlarning fuqarolik qonunchiligida ham shunga o'xshash qoidalar mavjud.

Moddiy ashyolar konsepsiyasi tarafdorlari ashyolar sifatida faqat moddiy dunyo predmetlarini, ya'ni sezish mumkin bo'lgan ne'matlarni tan olishni taklif qiladilar. Mazkur pozitsiyaning argumentatsiyasi bir qator tezislarga asoslanadi, ammo bizning fikrimizcha, bu tezislar milliy huquqiy tartibda "nomoddiy ashyo" kategoriyasini joriy qilish uchun yetarli emas. Ularni sharhlashdan oldin, "moddiy" atamasidan nimani tushunishimizni aniqlab olamiz. Kutilganidek, biz bu tushunchaning ko'p ma'noliligi bilan to'qnash kelamiz. Haqiqatan ham "moddiy" tushunchasi birinchi ma'noda ashyo sifatidagi, jismoniy, ongdan mustaqil mavjud bo'lgan (masalan, "moddiy predmet" so'z birikmasida) deb talqin etiladi. Ikkinchi ma'noda esa "mulkiy, moliyaviy" (masalan, "moddiy manfaatlar" da) degan ma'noni anglatadi.

Tanlangan "moddiy" xususiyati savol tug'dirishi mumkin. Bunda "moddiy" so'zi "ashyo" tushunchasining mazmunini aniqlashtirishni talab qiladi. Y.A.Suxanov moddiylikni ashyoni jismoniy jihatdan his qilish qobiliyati orqali tushuntiradi va ta'rifning yuqorida keltirilgan tarkibiy qismlarini muvaffaqiyatli birlashtiradi: *his qilish* – teri biror narsa bilan tegishganda paydo bo'ladigan sezgi (beshta tashqi sezgidan biri) sifatida tasvirlangan [14, 301-bet]. Shu

¹ Yaponiya Fuqarolik kodeksi // <https://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/CC1.pdf>

² Portuguese Código Civil (aprovado pelo Decreto-Lei n.º 47344/66, de 25 de Novembro, e alterado pela Lei n.º 150/2015, de 10/09) // <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/3545>

³ Tulkošanas un terminoloģijas centrs. (2001). Konsolidētais Civillikuma teksts latviski [PDF variant, 478 bet]. VAS «Tiesu namu aģentūra». ISBN 9984-657-05-1. // <http://fineergoddom.eu/downloads/civil-law.pdf>

⁴ German Civil Code (BGB). (2021). Translation of the German Civil Code (Bürgerliches Gesetzbuch). Translated by Langenscheidt Übersetzungsservice, updated by Neil Mussett, and revised by Samson Übersetzungen GmbH, Dr. Carmen v. Schöning. Federal Law Gazette I, p. 3515. Retrieved from <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>

o'rinda qadimgi yunon faylasufi Lukretsiy Karning "Ashyolarning tabiati haqida" nomli mashhur risolasini eslash o'rinli bo'lar edi:

Ammo, barcha ashyo moddiy tabiatga ega,

Agar u sezgilarimizni harakatga keltira olsa:

Zero, faqat jisimgagina tegish va tegilishi mumkin [8, 25-bet].

Sezuvchanlikka urg'u berish bir qator boshqa sezgi a'zolari orqali his qilib bo'lmaydigan ne'matlarning moddiyligini aslo istisno etmaydi — masalan, elektr-energiya, elektromagnit maydonlar, radioto'lqin va boshqalar. V.A. Lapach iddao qilishicha, fuqarolik huquqi obyektlari tizimining kelgusidagi rivojlanishi bunday "moddiy, lekin sezib, his qilib bo'lmaydigan obyektlar"ni mulkiy guruhga kiritishga olib keladi, bu obyektlarni oraliq obyektlar toifasi sifatida (ashyolar va mulk huquqi orasida) tasniflash mumkin [7, 312, 404-betlar]. Ushbu obyektlar moddiy bo'lsa-da, sezilmasligi tufayli qoidadan ko'ra istisno hisoblanadi va ularni ashyolar qatoriga kiritish qiyin.

Xulosa. Murakkab ashyolar fuqarolik huquqi obyektlari sifatida, huquqiy nazariya va amaliyotda o'ziga xos o'rinni egallaydi. Ularning asosiy xususiyatlari — erk-iroda yo'qligi, diskretlik va moddiylik — murakkab ashyolarni boshqa huquqiy obyektlardan ajratib ko'rsatishga yordam beradi. Ushbu xususiyatlar murakkab ashyolarning huquqiy maqomini belgilashda va ularni tartibga solishda muhim omil bo'lib hisoblanadi. Bildikki, murakkab ashyolarni tartibga solishdagi asosiy muammolar moddiy va nomoddiy obyektlarning tasnifida aniqlik yo'qligi bilan bog'liq. Ayrim obyektlar, masalan, energiya, elektromagnit maydonlar, boshqa moddiy va nomoddiy obyektlar orasida o'ziga xos oraliq toifani tashkil etadi. Ushbu obyektlar sezilmas bo'lsa-da, iqtisodiy va huquqiy qiymatga ega bo'lib, ularni qonunchilikka kiritish masalasi dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Xorijiy tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, anglo-sakson huquq tizimlari mulkni kengroq talqin qilishga moyil bo'lib, "nomoddiy ashyolar"ni iqtisodiy va huquqiy ahamiyatga ega obyekt sifatida tan oladi. Aksincha, qit'a huquqi tizimlari moddiy obyektlar bilan cheklanib, nomoddiy obyektlarni ijtimoiy-munosabatlar doirasida ko'rib chiqadi. O'zbekiston qonunchiligida ham bu masalalar o'z yechimini topish uchun chuqur tahlilni talab qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Барон Ю. Система римского гражданского права. Выпуск первый. Книга I: Общая часть / [Сочинение] Профессора Боннского университета Ю. Барона; Перевод Л. Петражицкого. – Третье издание (исправленное по 9-му немецкому изданию). – СПб.: Склад издания в книжном магазине Н.К. Мартынова, 1909. – X, 250 с.
2. Баранцев Р.Г. Синергетика в современном естествознании. М.: Эдиториал УРСС, 2003. 144 с.
3. Бартошек М. Римское право: Понятия, термины, определения / Пер. с чешек. М.: Юрид. лит., 1989. 448 с.
4. Дигесты Юстиниана / Пер. с лат.; Отв. ред. И.И. Кофанов. Том V. Полуттом 2. М.: Статут, 2004. 602 с.
5. Дормидонтов Г.Ф. Система римского права. Вещное право / Студенческое издание. Казань: Типография Императорского ун-та, 1913. 348 с.
6. Коновалов А.В. Владение и владельческая защита в гражданском праве. 2-е изд., доп. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 335 с.
7. Лапач В.А. Система объектов гражданских прав: Теория и судебная практика. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 544 с.

8. Лукреций К. О природе вещей / Пер. с лат. Ф.А. Петровского. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1946. 452 С.
9. Марецолль, Теодор (1794-1873). Учебник римского гражданского права : Пер. с послед. (8-го) изд. нем. подлинника : [С доб. ст. Игеринга «О современном значении римского права» и библиогр. рим. права] / [Соч.] Теодора Марецолля. — Москва : тип. А. Мамонтова, Унив. тип. (Катков и К°), 1867. — [2], XXXVI, 488 с.
10. Маттеи У., Суханов Е.А. Основные положения права собственности. М.: Юрист, 1999. 384 С.
11. Мейер Д.И. Русское гражданское право. М.: Статут : Консультант Плюс, 2003. 507 с. («Русское гражданское право — Rus fuqarolik huquqi» asaridan tashqari, kitobga A.X. Golmstenning 6-nashr (1894-yil) va 8-nashr (1902-yil) uchun yozgan so'zboshilari hamda D.I. Meyer va A.I. Vitsinning tarjimai hollari kiritilgan. Bu tarjimai hollar ham A.X. Golmsten tomonidan yozilgan. Barcha matnlar 1902-yildagi tuzatilgan va to'ldirilgan 8-nashr asosida qayta nashr etilgan).
12. Победоносцев К.П. Курс гражданского права. Первая часть: Вотчинные права. М.: Статут, 2002 (Серия «Классика российской цивилистики»). 800 с.
13. Прутков К. Сочинения Козьмы Пруткова. Воронеж: Центрально-Черноземное издательство, 1985. 318 с.
14. Российское гражданское право: Учебник: В 2 т. Т. I: Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права / Отв. ред. Е.А. Суханов. – 2-е изд., стереотип. – М.: Статут, 2011. – 958 с.
15. Rahmonqulov H. Fuqarolik huquqi obyektlari. O'quv-qo'llanma. -T.: TDYI. 2009. 175 bet.
16. To'xtayev, O'ktamjon Zarifjon O'g'li MURAKKAB ASHYOLAR FUQAROLIK HUQUQLARI OBYEKTI SIFATIDA // ORIENSS. 2023. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/murakkab-ashyolar-fuqarolik-huquqlari-obyekti-sifatida> (дата обращения: 25.01.2025).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).